

ALICJA PUSZKA

ZARYS DZIEJÓW NAUCZANIA HISTORII KOŚCIOŁA NA UNIWERSYTECIE LWOWSKIM W XIX WIEKU

Uniwersytet Lwowski został założony 1661 r., przez Jana Kazimierza jako Akademia (na tradycji wcześniejszego z 1608 r. kolegium jezuickiego) i działał do roku 1773¹. Następnie przez władze austriackie został przekształcony w Liceum, które prowadziło kursy nauk filozoficznych i prawniczych, istniało także przy nim oddzielne Collegium Medicum.

W latach 1784-1871 funkcjonował jako niemiecki Uniwersytet Józefiński z Wydziałami: Filozoficznym, Teologicznym z tzw. Instytutem Ruskim, Prawniczym i Medycznym².

W początkach XIX w. gruntowniejsze i systematyczniejsze badania historii Kościoła przez ówczesnych profesorów raczej nie były prowadzone. Natomiast dzieje Kościoła były regularnie wykładane w ramach programów nauczania na Wydziałach Teologicznym, Filozoficznym i Prawnym. Na Wydziale Teologicznym był to osobny przedmiot – historia Kościoła, na Wydziale Filozoficznym w ramach wykładów historii powszechnej, austriackiej czy w późniejszym okresie polskiej były one częścią integralną wykładanych dziejów, tym bardziej, że większość historyków pracujących na uniwersytecie w drugiej połowie XIX w. zajmowała się badaniem epoki średniowiecza. Na Wydziale Prawnym, szczególnie w katedrze prawa kanonicznego, dzieje Kościoła wiązały się ściśle z nauką prawa kanonicznego. Dopiero w drugiej

DR ALICJA PUSZKA – adiunkt w Katedrze Dydaktyki Historii i Historii Szkolnictwa w Instytucie Historii KUL, adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

¹ *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza r. 1661*, Lwów 1912, s. 11-20.

² L. F i n k e l, S. S t a r z y ń s k i, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1, Lwów: Uniwersytet Lwowski 1894, s. 54-154.

połowie XIX w. zostały przez historyków podjęte badania nad historią początków Kościoła na świecie i w Polsce, powstały prace omawiające stosunki organizacyjne i polityczne między Kościołem a państwem w pierwszych wiekach istnienia. Opracowano biografie pierwszych biskupów, arcybiskupów polskich, żywoty świętych. Pojawiły się pierwsze rozprawy charakteryzujące wybrane pontyfikaty, dzieje papieżstwa i stosunki Rzeczypospolitej z Watykanem, a także gruntowniejsze opracowania historii Kościoła wschodniego. Zostały zainicjowane liczne edycje źródeł historycznych kościelnych. Powstały prace poświęcone ustawodawstwu i prawu kościelnemu.

Historia Kościoła na przełomie wieku XVIII i XIX była nauczana na Wydziale Teologicznym przez dziekana i dyrektora studium teologicznego, księdza Jana Baptystę Finsigera. Był on pierwszym profesorem historii Kościoła w Uniwersytecie Lwowskim z tzw. epoki józefińskiej, nominację otrzymał w 1783 r. Po śmierci Józefa II skończyła się jego pierwszoplanowa pozycja na uniwersytecie, zrzekł się profesury i w 1791 r. wyjechał ze Lwowa. W latach 1784-1791 obok historii Kościoła wykładał on także tzw. encyklopedię kościelną. Był autorem rozprawy *De persecutione Christianorum Romanorum causis non solum politicis sed etiam religiosis*. W 1785 r. we Lwowie wydał *Positiones theologiae dogmaticae* i *Positiones ex hermeneutica Testamenti*. Napisał także podręcznik dla studentów, który nie został jednak zalecony przez władze *Primae Lineolae Encyclopediae theologiae*. Lwów 1787³.

Po ustąpieniu Finsigera stanowisko po nim otrzymał ksiądz Andrzej Bielecki, pracował w latach 1792-1799, a po jego odejściu dzieje Kościoła wykładał Franciszek Ksawery Zacharyasiewicz⁴.

Uniwersytet Józefiński przestał istnieć z końcem roku 1805. Wiązało się to z reformą szkolnictwa w monarchii austriackiej. Uniwersytet zamieniono na Liceum, ograniczono program nauczania, zredukowano ilość katedr, lata nauczania, a przede wszystkim odebrano prawo fakultetów, a więc wyboru dziekanów i promocji doktorskich. W 1806 r. cesarz pozwolił promować w Liceum doktorów teologii i filozofii, prawnicy i medycy robili doktoraty w Krakowie lub Wiedniu. Liceum lwowskie istniało do 1817 r.

W okresie tym profesorem wykładającym historię Kościoła był wspomniany już ksiądz F. K. Zacharyasiewicz (1770-1845), kapłan obrządku ormiańskiego. Jego profesorska działalność przypada na czasy Liceum, ale już od

³ K. L e w i c k i, *Finsiger (Finsinger) Jan Baptysta, ksiądz, prof. Uniw. Lwow*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), red. W. Konopczyński, t. VI, Kraków: PAU 1948, s. 469-470; F i n k e l, S t a r z y Ń s k i, dz. cyt., cz. 1, s. 78-79.

⁴ F i n k e l, S t a r z y Ń s k i, dz. cyt., cz. 1, s. 78-79, 90.

roku 1792 był zastępcą księdza Finsigera a później księdza Bieleckiego. Od 1802 r. był profesorem zwyczajnym dziejów kościelnych. W 1806 r. został mianowany kanonikiem kapituły ormiańskiej, w 1812 przeszedł na obrządek łaciński, w 1816 złożył profesurę i przejął nadzór nad gimnazjami w Galicji. Rektorem reaktywowanego uniwersytetu został w 1826 r. W latach 1831-1833 był dyrektorem Wydziału Teologicznego, aż do otrzymania biskupstwa tarnowskiego, a później przemyskiego. Zajmował się historią Kościoła, napisał: *Series canonicorum ecclesiae metropolitanae Leopoliensis ab anno 1429 ad chronologice conscripta*. Rozprawa ta wyszła drukiem pod tytułem *Historia metropolitarnej kapituły lwowskiej*, w czasopiśmie „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” w rocznikach z lat 1838-1839. Kolejne rozprawy to *Początki katedralnego kościoła łacińskiego we Lwowie* w „Bibliotece Ossolineum” (rocznik 1829), *Vitae episcoporum Praemisliensium* (Wiedeń 1844), *Wiadomości historyczne o najdawniejszych biskupstwach w Polsce* (Lwów 1850). Ponadto opublikował liczne kazania, listy pasterskie po łacinie i polsku oraz książki do nabożeństwa⁵.

Należy pamiętać, że uniwersytet nie był w pierwszej połowie XIX w. silną placówką polskości. Kadry naukowe nie były stabilne, w większości wywodziły się z absolwentów innych uczelni. Niemieccy lub zgermanizowani profesorowie stosunkowo krótko pozostawali we Lwowie i przy nadarzającej się okazji wybierali karierę na innych uczelniach monarchii austriackiej. Dopiero pod wpływem presji wydarzeń 1848 r. władze poczyniły epizodyczne kroki polonizacji niektórych wykładów, zresztą zaraz cofnięte. 2 listopada 1848 r. wojska generała Wilhelma Hammersteina zbombardowały centrum Lwowa, w wyniku czego uniwersytet, w tym duża część biblioteki, został zniszczony. Własny gmach uzyskał on w roku 1851⁶.

Na Wydziale Filozoficznym od 1811 r. – historię powszechną a od 1814 także austriacką wykładał prof. Józef Mauss. Był on najpopularniejszą osobistością wśród profesorów lwowskich tego okresu. Dorobku nie pozostawił po sobie prawie żadnego, „[...] wiedzy historycznej nie szukał w źródłach, zajmowała go raczej konstrukcja wielkich okresów i malowniczość lub groza tragicznych wypadków”⁷. Po J. Maussie katedrę historii objął Antoni Wa-

⁵ Tamże, s. 165-166; S. B a r ą c z, *Żywoty sławnych Ormian w Polsce*, Lwów: W. Mańciecki 1856, s. 387-393; K. E s t r e i c h e r, *Bibliografia polska. Stulecie XIX*, t. V, Kraków: AU 1880, s. 221.

⁶ A. W i e r z b i c k i, *Historiografia polska doby romantyzmu*, Wrocław: Funna 1999, s. 48-49.

⁷ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 1, s. 183-184, 217-221.

cholz, profesor filologii klasycznej i historii powszechnej w szkołach w Tarnowie i Czerniowcach. W 1860 r. został przeniesiony do Krakowa, a historię zaczął wykładać Gotfryd Muys, który za negatywne przedstawianie historii narodu polskiego, po śledztwie dyscyplinarnym został poproszony o zrzeczenie się posady. Od 1861/1862 aż do kwietnia 1863 r. nie było profesora historii. Następnie katedrę objął Henryk Zeissberg, Austriak urodzony w Wiedniu w 1839 r., który zapoznał się gruntownie z językiem i literaturą polską, korzystał ze źródeł i zbiorów Biblioteki Ossolińskich, pracował nad dziejami Polski. Opublikował rozprawy o początkach państwa polskiego. Jeśli chodzi o historię Kościoła, to z jego publikacji można zaliczyć do tej problematyki wydane w Wiedniu prace *Arno, Erzbischof von Salzburg (785-821)* (1863), *Vinzenzius Kadłubek* (1869), *Joannes Łaski Erzbischof von Gnesen (1510-1531) und sein Testament* (1874), *Johannis de Komorowo Tractatus cronice fratrum minorum oberuancie* (1873). Zeissberg przeszedł na katedry na uniwersytecie w Innsbrucku, a następnie w Wiedniu⁸.

W 1869 r. utworzono osobną katedrę historii austriackiej, na którą został powołany dr Edward Roessler, docent Uniwersytetu Wiedeńskiego, z końcem roku 1870/1871 został przeniesiony do Grazu⁹.

Powtórna fundacja uniwersytetu miała miejsce w 1817 r., zaistniał on wtedy jako Uniwersytet Franciszka Józefa. Językiem wykładowym był niemiecki. Od tego roku historię Kościoła na Wydziale Teologicznym wykładał ks. Onufry Krynicki, w 1821 r. został on profesorem na uniwersytecie, do 1848 r. dziesięciokrotnie piastował urząd dziekana, a w roku 1834 także rektora. Wykłady prowadził do 1861 r., głównie według dzieła Kleina *Historia Ecclesiae Christianae*¹⁰. Po nim nauczanie tego przedmiotu objął ks. Józef Delkiewicz, najpierw jako suplent, a od 1864 r. jako profesor zwyczajny historii kościelnej. Powierzono mu także wykłady pedagogiki w języku rosyjskim. Był rektorem uniwersytetu w 1867/1868 i kilkakrotnie dziekanem. Swoje wykłady z historii Kościoła opublikował w *Praelectiones ex historia ecclesiastica in c.r. Franciscea Universitate Leopoliensi habitae per Josephum Delkiewicz* (Lwów 1883; łącznie trzy wydania)¹¹.

Od lat sześćdziesiątych XIX wieku uniwersytet był stopniowo polonizowany, a w roku 1871 stał się uczelnią polską z równoprawnym językiem ukraińskim. W latach 1871-1900 rektorami byli m.in.: Antoni Małecki, Euzebiusz

⁸ Zob. „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie”, 1874, s. 100-101.

⁹ F i n k e l, S t a r z y Ń s k i, dz. cyt., cz. 1, s. 128.

¹⁰ Tamże, s. 264-265.

¹¹ Tamże, s. 98, 308; E s t r e i c h e r, dz. cyt., t. V, s. 280.

Czerkawski, Zygmunt Węclewski, Leon Biliński, Ksawery Liske, Tadeusz Pilat, Kasjan Sarnicki, Ludwik Ćwikliński, Tadeusz Wojciechowski, Oswald Balzer, Józef Komarnicki. Na uniwersytecie były Wydziały: Teologiczny, Prawa, Filozoficzny i od 1894 Medyczny.

Na Wydziale Filozoficznym działały w okresie pozytywizmu następujące katedry historyczne: historii powszechnej, Austrii, Polski, historii nowożytnej.

Katedra historii powszechnej od 1863 r. prowadzona była przez wymienionego już H. Zeissberga, a od 1871 r. przez Ksawerego Liskego. Liske pracę na Uniwersytecie Lwowskim rozpoczął w 1869 r.; za czasów swojej profesury był rektorem uniwersytetu w roku 1879/1880 i dziekanem, a także założycielem i prezesem Towarzystwa Historycznego. Pomimo ciężkiej choroby prowadził seminaria i intensywnie pracował naukowo, zmarł w 1891 r. Pozostawił po sobie bogatą spuściznę. Historią Kościoła oddzielnie się nie zajmował, ale tej problematyki dotyczą dwie jego publikacje: *Marcin Kromer, biskup warmiński, dziejopis wieku XVI* („Dziennik Poznański”, 1869, nr 3), *Katalogi arcybiskupów gnieźnieńskich (Monumenta Poloniae Historica, t. III, Lwów 1878)*¹².

Po śmierci Liskego od 1891 do 1914 r. katedra prowadzona była przez Bronisława Dembińskiego (1858-1939), historyka dziejów nowożytnych, zwłaszcza powszechnych. Specjalizował się on w historii Kościoła, badał dzieje papieża i jego stanowisko wobec Polski. Po ukończeniu studiów we Wrocławiu i Berlinie badał archiwa w Wiedniu, Florencji, a głównie w Rzymie, gdzie w archiwum watykańskim i w innych poszukiwał dokumentów do historii polskiej. Habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1886 r. na podstawie pracy: *Wybór Piusa IV*. Ponownie wyjechał za granicę, głównie do Paryża, aby zebrać materiały do pracy nad historią kościelno-polityczną XVI w. W 1892 r. został mianowany profesorem historii powszechnej na Uniwersytecie Lwowskim. Ogłosił drukiem następujące prace poświęcone historii Kościoła. *Die Beschickung des Tridentinums durch Polen und die Frage vom Nationalconcil* (Breslau 1883) oraz *Wybór Piusa IV* (Kraków 1886). Podjęte w rozprawie habilitacyjnej omówienie konklawe, poprzedzające wybór Piusa IV, miało być w planach autora wstępem do opracowania przezeń całego tego pontyfikatu oraz ostatniej fazy soboru trydenckiego. Do tego okresu przywiązywał jako badacz dużą wagę, widząc w nim ostatnią szansę

¹² F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 1, s. 136-144; A. Ś r ó d k a, *Uczni polscy XIX-XX stulecia*, t. II, Warszawa: Aries 1995, s. 509-511; A. K n o t, *Liske Franciszek Ksawery, pseud. Poznańczyk (1838-1891), historyk, profesor i rektor Uniw. Lwow., organizator Tow. Historycznego, założyciel i redaktor „Kwartalnika Historycznego”*, PSB, red. E. Rostworowski, t. XVII, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1972, s. 462-465.

zażegnania narastających wówczas konfliktów wyznaniowych w Europie i przywrócenia jedności religijnej Zachodu. Z zamierzonego cyklu powstała jeszcze jedna praca: *Rzym i Europa przed rozpoczęciem trzeciego okresu soboru Trydenckiego* (t. I, Kraków 1890). Opublikował także: *Sprawozdanie z archiwów rzymskich, a w szczególności z watykańskiego* (Kraków 1886). Zajmowały go kwestie polityczne w XVI stuleciu, przede wszystkim te, które łączyły się z historią Kościoła, jak *Sprawa soboru narodowego w Polsce w w. XVI* (referat na II zjazd historyków we Lwowie w 1890 r., opublikowany w pierwszym tomie *Pamiętnika zjazdu*). *Leon XIII* (mowa na uroczystości papieskiej 19 lutego 1893 r.); *Papiestwo wobec upadku Polski* (Kraków 1893; mowa na wiecu katolickim); *Historia reformacji* (recenzja książki ks. Bukowskiego, „Ateneum”, 1885); *Postać Leona XIII w dziejach* (Lwów 1903). Okres lwowski był właściwie początkowy w jego karierze naukowej. W czasie dwudziestolecia pracował na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie Poznańskim. Otrzymał Krzyż św. Grzegorza, który był wyrazem uznania dla jego postawy jako katolika oraz potwierdzeniem autorytetu, jakim cieszył się w świecie katolickim¹³.

Katedra historii Austrii prowadzona była od 1869 r. przez E. Roesslera, od 1871 kierował nią Izydor Szaraniewicz (1829-1901), zajmował się głównie historią Rusi, ale także Kościoła wschodniego. Studia filozoficzne i teologiczne kończył na Uniwersytecie Lwowskim i Wiedeńskim. W 1855 r. uzyskał kwalifikacje do nauczania historii i geografii w języku rosyjskim i niemieckim w całym gimnazjum, pracował jako nauczyciel w gimnazjum akademickim we Lwowie, aż do nominacji na profesora uniwersytetu. Habilitował się na Uniwersytecie Lwowskim jako docent prywatny historii krajowej Galicji i Lodomerii, na podstawie pracy *Kritische Blicke in die Geschichte der Karpathenvölker in Alterhume und im Mittelalter* (Lemberg 1871). Był dziekanem Wydziału Filozoficznego, od 1873 r. członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie, konserwatorem c.k. komisji centralnej w Wiedniu dla utrzymania zabytków historycznych i artystycznych, honorowym doktorem cesarskiego Uniwersytetu Św. Włodzimierza w Kijowie. Od roku 1882 był corocznie wybierany na seniora Instytutu Staupigniańskiego, założył w roku 1889

¹³ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 1, s. 281-282; *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, Warszawa: Wiedza Powszechna 1994, s. 105-106; *Historiografia polska w dobie pozytywizmu (1865-1900)*, red. R. Przelaskowski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1968, s. 59; M. S e r w a ń s k i, *Bronisław Dembiński*, w: *Wybitni historycy wielkopolscy*, red. J. Strzelczyk, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 1989, s. 171-181; *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919-20, 1920-21, 1921-22, 1922-23) za rektoratu Heliodora Święcickiego. Księga pamiątkowa*, red. A. Wrzosek, Poznań: Uniwersytet Poznański 1924, s. 384-387.

przy tym instytucie muzeum archeologiczne, bogate w zabytki zwłaszcza rosyjskiej sztuki cerkiewnej. Brał z tego tytułu udział w grekokatolickim synodzie prowincjonalnym, który odbył się we Lwowie w roku 1891. W 1889 r. odznaczony został honorowym krzyżem papieskim *Pro ecclesia et pontific*.

Ogłosił drukiem następujące prace poświęcone historii Kościoła: *Sprawy kościelne na Rusi za Kazimierza Wielkiego*, („Biblioteka Ossolińskich” 1863), *Rzut oka na beneficja kościoła ruskiego za czasów Rzeczypospolitej Polskiej pod względem historii, a przede wszystkim o stosunku świeckiego duchowieństwa ruskiego w Galicji do ziemi w tym okresie* (Lwów 1875), *Patryarchat wschodni wobec kościoła ruskiego i Rzeczypospolitej polskiej z źródeł współczesnych* (Kraków 1879 – odbitka z „Rozpraw” Akademii Umiejętności, t. 8 i 10), *Rozbiór rękopiśmiennej księgi Karmelitanek bosych we Lwowie* (Lwów 1885 – nadbitka z „Przewodnika Naukowego”), *Die Franciskaner-Kirche in Halicz* („Mitteilungen der k.k. Centralcommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst-und-historischen Denkmale”, Bd. 14, Wiedeń 1888), *Monografia o Stauropigijskiej Cerkwi uśpienia Przenajświętszej Bogarodzicy we Lwowie*, (Lwów 1888), *Okruchy z nagrobnych płyt w Stauropigijskiej cerkwi uśpienia Przenajświętszej Bogarodzicy we Lwowie* (Lwów 1890), *Mikołaj Krassowski senior Stauropigijskiego bractwa we Lwowie, z dołączeniem współczesnych zapisków w sesyjnych księgach i rejestrach lwowskiego Stauropigijskiego bractwa* (Lwów 1894), *Słowo wygłoszone 19 lutego 1893 w sali ruskiego Narodowego Domu z okazji jubileuszowego obchodu 50-letniego wyświęcenia na biskupa obecnego papieża Jego Świętobliwości Leona XIII*, (Lwów 1893)¹⁴.

W 1891 r. katedrę tę objął Ludwik Finkel i prowadził ją do 1917 r. Był on twórcą *Bibliografii historii polskiej*. Należał do założycieli i organizatorów Towarzystwa Historycznego. Publikował z zakresu historii i historii literatury. Dziejami Kościoła nie zajmował się oddzielnie, ale dwie publikacje można zaliczyć do tej problematyki. Są to: *Notatka o „Hymnie na dzień Zwiastowania N.P. Marji”* („Pamiętnik Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza 6(1898), *Sprawy Wschodu przed Soborem Laterańskim. Rok 1512* (w: *Księga Pamiątkowa Uniwersytetu Lwowskiego ku uczczeniu 500. rocznicy fundacji Jagiellońskiej Uniwersytetu Krakowskiego*, Lwów 1900). W 1894 r. na wnio-

¹⁴ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 236-240; Ś r ó d k a, dz. cyt., t. IV, Warszawa 1998, s. 247-249; *Słownik historyków*, s. 506; „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie”, 1873, s. 97; tamże, 1874, s. 55-56; tamże, 1901/1902, s. 67.

sek Senatu Finkel opracował *Historię Uniwersytetu Lwowskiego po rok 1869*¹⁵.

O powołanie katedry historii Polski upomniał się Sejm Krajowy w roku 1881. Formalnie rozpoczęła ona swoją działalność w 1883 r., Kierownikiem tej katedry został Tadeusz Wojciechowski (1838-1919) i zarządzał nią do 1907 r. Wojciechowski studiował na UJ i w Wiedniu. W 1875 r. przeniósł się do Lwowa i pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej. W 1883 r. mianowany został profesorem, a od 1891 r. także prezesem Towarzystwa Historycznego. W roku 1888/1889 został dziekanem Wydziału Filozoficznego, a w roku 1894/1895 rektorem. Zajmował się historią średniowieczną polityczną Polski i dziejami miast polskich. Prowadził wykłady z historii Polski, Rusi i Litwy XI-XVIII w., dyplomatyki polskiej oraz paleografii polskiej i łacińskiej. Najobszerniejszym jego dziełem jest publikacja pt. *Kościół katedralny na Wawelu* wydana w 1900 r., opracował gruntownie historię katedry, chronologię jej części i poszczególnych prac jej przebudowy. W 1904 r. wydał *Szkice historyczne XI wieku*, w których pisał o św. Stanisławie, formułując tezę o zdradzie biskupa i poruszając tym opinie historyków i środowisk kościelnych. W 1909 r. wydał jeszcze jeden szkic naukowy pt. *Plemię Kadłubka*, przyczyniając się do polemik naukowych, formułowania nowych tez badawczych. Był znakomitym mediewistą, ale pisał i o okresach późniejszych¹⁶.

Katedrę historii powszechnej w języku ukraińskim prowadził w latach 1897-1916 Michał Hruszewski. Wykłady jego z historii powszechnej ze szczególnym uwzględnieniem wschodu Europy rozpoczęły się w semestrze zimowym 1894/1895¹⁷.

Wykłady z dziejów Polski XV-XVIII w. prowadzone były od 1875 r. przez Aleksandra Hirschberga (1847-1907), doktora Uniwersytetu Lwowskiego, ucznia K. Liskego. W 1875 r. habilitował się on jako docent prywatny historii polskiej, od 1876 był kustoszem Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Uporządkował lwowskie archiwum miejskie, odbył liczne podróże naukowe, które zaowocowały pracami o tematyce historycznej. Historii Kościoła poświęcił dwie prace: *Kronika klasztoru trzemeszeńskiego i wspominki o Łas-*

¹⁵ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 279-280. Finkel Ludwik Michał Emanuel (1858-1930), PSB, red W. Konopczyński, t. VI, s. 466-469; T. E. M o d e l s k i, Ludwik Finkel (1858-1930). Zarys biograficzny, Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1932, s. 1-68.

¹⁶ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 267-268; Ś r ó d k a, dz. cyt., t. IV, s. 511-513; *Historiografia polska*, s. 131-132; S. K ę t r z y ń s k i, *Św. pamięci Tadeusz Wojciechowski*, „Przegląd Historyczny”, 22(1919-20), s. 279-284.

¹⁷ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 231; *Historiografia polska*, s. 167.

kich. (*Monumenta Poloniae Historica*, t. III), Jan Łaski, arcybiskup gnieźnieński, sprzymierzeńcem sułtana tureckiego. Szkic historyczny (Lwów 1879)¹⁸.

Katedrę historii nowożytnej w 1897 r. objął Szymon Askenazy (1867-1935). Studiował on w Warszawie i Getyndze. Tytuł doktora uzyskał w 1894 r., habilitował się w roku 1897 na Uniwersytecie Lwowskim, na podstawie pracy pt. *Przymierze polsko-pruskie*. Na tej uczelni został docentem, a w 1902 r. profesorem. Od 1896 r. rozpoczął współpracę z „Kwartalnikiem Historycznym”, gdzie przygotowywał przeglądy literatury z historii powszechnej nowożytnej. Interesującym nas tematem nie zajmował się oddzielnie¹⁹.

Kolejną postacią związaną z uniwersytetem był dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej Aleksander Semkowicz. Uczeń H. Zeissberga i K. Liskego, habilitował się w 1884 r. we Lwowie w zakresie historii powszechnej. W 1889 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Lwowskiego. Był współzałożycielem Towarzystwa Historycznego we Lwowie a także wieloletnim redaktorem naczelnym „Kwartalnika Historycznego”. Semkowicz ogłaszał liczne artykuły i recenzje dotyczące przede wszystkim średniowiecza, ale też wieków późniejszych. Był edytorem ważnych źródeł, w tym także dotyczących historii Kościoła, między innymi poświęconych życiorysowi św. Jadwigi śląskiej; opublikował *Vita sanctae Hedvigis ducissae Silesiae w Monumenta Poloniae Historica* (t. IV, Lwów 1884)²⁰.

Historią Kościoła, prawną stroną jego istnienia i działania zajmowali się także uczeni pracujący na Wydziale Prawa. Katedra historii prawa polskiego powstała późno. Początkowo wykład z tego zakresu łączono z innymi przedmiotami, w latach 1855-1884 prawo polskie oraz prawo prywatne wykładał Andrzej Fangor, profesor prawa cywilnego. W 1865 r. habilitował się Stanisław Zborowski i przez jeden rok (1869/1870) prowadził wykłady o statutach

¹⁸ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 64-65, 130, 287-288; *Św. pamięci Aleksander Hirschberg. Nekrolog*, „Kwartalnik Historyczny”, 21(1907); K. L e w i c k i, *Hirschberg Aleksander (1847-1907), profesor tytularny Uniwersytetu Lwowskiego, działacz polityczno-oświatowy*, PSB, red. K. Lepszy, t. IX, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1960-1961, s. 527-528.

¹⁹ J. D u t k i e w i c z, *Szymon Askenazy i jego szkoła*, Warszawa: PWN 1958, s. 1-19; *Słownik historyków*, s. 23-24; Ś r ó d k a, dz. cyt., t. I, Warszawa 1994, s. 48-50; A. Z a h o r s k i, *Szymon Askenazy i jego dzieło*, w: Sz. A s k e n a z y, *Książę Józef Poniatowski 1763-1813*, Warszawa: PIW 1974, s. 5-34.

²⁰ W. B i e ń k o w s k i, *Semkowicz Aleksander, krypt.: A.S., (1850-1923), historyk, pedagog, archiwista i bibliotekarz*, PSB, red. H. Markiewicz, t. XXXVI, Warszawa-Kraków: IH PAN 1995, s. 231-232; *Św. pamięci Aleksander Semkowicz*, „Kwartalnik Historyczny”, 37(1923), s. 1-4; A. Ś r ó d k a, *Uczeni polscy*, t. IV, s. 56-57; *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel. Warszawa-Łódź: PWN 1972, s. 806-807.

wiślickich Kazimierza Wielkiego (po raz pierwszy po polsku) i o systemie prawa prywatnego polskiego. W latach 1870-1884 ponownie prowadził je A. Fangor. Katedrę już samoistną od 1885 r. prowadził Oswald Balzer²¹. Krótko w latach 1893-1894 wykładał Michał Bobrzyński, a w 1898 Alojzy Winiarz.

W katedrze prawa kanonicznego prawo rzymskie i kościelne wykładał od 1842 do 1857 Franciszek Kotter, Austriak, ponownie prowadził wykłady w latach 1863-1874, po kilkuletnim pobycie w Peszcie²². Po jego odejściu wykłady prawa kościelnego objął Edward Rittner. Studiował on we Lwowie, w 1872 r. złożył pracę habilitacyjną *Czy jest patron obowiązany utrzymywać budynki kościelne?*. Na jej podstawie otrzymał tytuł profesora prawa kanonicznego w 1874 r. Sprawował obowiązki rektora uniwersytetu w roku 1883/1884 i dziekana Wydziału Prawa. W 1886 r. przeszedł jednak do pracy do Namiestnictwa i Rady Szkolnej Krajowej, a następnie do Ministerstwa Wyznań i Oświaty. Był członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie i AU w Pradze, a także członkiem Towarzystwa dla Nauki Prawa Kościelnego w Getyndze. Ogłosił drukiem następujące prace: *Celibat w Polsce* („Przewodnik Naukowy i Literacki” 1874). *Prawo kościelne katolickie* t. I-II, (Lwów 1877-1879). *Projekt ustawy o konkurencji kościelnej dla miasta Lwowa* („Przegląd Sądowy i Administracyjny 1880). *Zu Friedberg's Ausgaben der Gregorianischen Dekretaliensammlung und der quinque Compilationes antiquae* („Zeitschrift für Kirchenrecht” 19(1884))²³.

Profesora Rittnera zastąpił Józef Kasznica, który od 1862 r. był profesorem Szkoły Głównej w Warszawie, wykładał encyklopedię prawa i prawo kościelne aż do przekształcenia w roku 1869 Szkoły Głównej w cesarski rosyjski Uniwersytet Warszawski, w którego programie wykładów zlikwidowano prawo kościelne. Kasznica pełnił funkcje dziekana Wydziału Prawa tego uniwersytetu w latach 1876-1885. W 1886 r. został mianowany profesorem prawa kościelnego w Uniwersytecie Lwowskim, zmarł w 1887 r. Ogłosił drukiem kilkanaście artykułów, w tym w „Niwie” (1878) dotyczący historii Kościoła: *Pius IX pośród dziejów*²⁴.

²¹ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 205-208; Z. W o j c i e c h o w s k i, *Oswald Balzer*, „Kwartalnik Historyczny”, 47(1933), s. 321-446.

²² F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 310.

²³ Tamże, s. 120-122.

²⁴ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 125-127; F. Z o l l, *Józef Kasznica. Wspomnienie pośmiertne*, „Czas” 1887 [Kraków].

W 1888 r. spuściznę po Rittnerze i Kasznicy objął jako profesor prawa kanonicznego Władysław Abraham. Był on niewątpliwie jednym z wybitniejszych ówczesnych znawców dziejów Kościoła nie tylko na Uniwersytecie Lwowskim²⁵. Władysław Abraham (1860-1941) ukończył Wydział Prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskał tam stopień doktora prawa w 1883 r. Kontynuował studia w Berlinie w dziedzinie nauk historyczno-prawnych pod kierunkiem prof. Paula Hinschiusa. W 1885 r. jako członek komisji historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie został wysłany przez Akademię do Rzymu w celu ogólnego zbadania materiału źródłowego znajdującego się w Archiwum Watykańskim i innych archiwach dotyczących dziejów Polski w wiekach średnich. Po powrocie z Rzymu habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim z prawa kanonicznego na podstawie książki: *Proces inkwizycyjny w ustawach Innocentego III i we współczesnej nauce*, wydanej w Krakowie w 1887. Kierował katedrą prawa kanonicznego w Uniwersytecie Lwowskim w latach 1888-1935. W roku 1890 został tam profesorem zwyczajnym prawa kanonicznego. W kolejnych latach pełnił funkcje dziekana, rektora i prorektora. Prowadził wykłady z historii i dogmatyki prawa kościelnego w UJ w latach 1886-1888, w UL w 1888-1939 i w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1935-1939. Był specjalistą w dziedzinie prawa kościelnego, prawa polskiego i kanonicznego w jego rozwoju historycznym oraz stanie aktualnym. Jego prace badawcze obejmują historię Kościoła powszechnego i polskiego, historię Polski wieków średnich, dzieje ustroju i dawnego prawa sądowego Polski. Władysław Abraham przyczynił się szczególnie do naukowego opracowania stosunków między Kościołem a państwem, zwłaszcza w Polsce w aspekcie historycznym. Najcenniejsze spośród jego 270 rozpraw, w tym około 100 syntez, są prace poświęcone dziejom organizacji i prawa Kościoła w Polsce; osobną grupę stanowią prace o zagadnieniach kościelno-politycznych. Wiele z nich jest nadal cennych, jeszcze w XIX w. opublikował książkę *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*. (Lwów 1890, wyd. 2 – 1893). Z tego okresu pochodzą też następujące prace: *Pruska ustawa kościelno-polityczna z dnia 21 maja 1886* („Przegląd Polski” 22(1886)), *Statuta synodu prowincjonalnego w Kaliszu z r. 1420* („Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności 22(1888)), *O powstaniu dziesięciny swobodnej. Studium z dziejów prawa kościelnego* („Biblioteka Warszawska” 4(1891)), *Sprawa Muskaty*. („Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności” 30(1894)), *Pierwszy spór kościelno-*

²⁵ F i n k e l, S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 102-104.

polityczny w Polsce. „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, 32(1895)). *Prawo małżeńskie kościelne w porównaniu z prawem małżeńskim austriackim według wykładów W. Abrahama* (Lwów 1897). *Początek biskupstwa i kapituły katedralnej w Krakowie* („Rocznik Krakowski” 4(1900)), *Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich w latach 1896/7 i 1897/8, O materiałach do dziejów Polski w wiekach średnich.* („Archiwum Komisji Historycznej” 9(1899)), *Stanowisko kurii papieskiej wobec koronacji Łokietka*, w: *Księga Pamiątkowa Uniwersytetu Lwowskiego ku uczczeniu 500-rocznicy fundacji Jagiellońskiej Uniwersytetu Krakowskiego* (Lwów 1900), *Początek biskupstwa i kapituły katedralnej w Krakowie*, („Rocznik Krakowski” 4(1900)). W 1901 r. opublikował w *Wielkiej encyklopedii powszechnej ilustrowanej* siedem biogramów biskupów: Henryka Kietlicza, Henryka von Strittberga, Henryka Flemminga, Henryka z Breny, Henryka biskupa kijowskiego, Henryka Firleja, Hieronima biskupa wrocławskiego. Pisał liczne recenzje publikacji autorów polskich, austriackich, niemieckich; w jego bibliografii można znaleźć 46 naukowych recenzji z lat 1885-1900. Prowadził także edycję kościelnych źródeł historycznych: *Statuta synodu prowincjonalnego w Kaliszu z r. 1420* (Kraków 1888). *Exhortatio visitationis synodalis z diecezji wrocławskiej z w. XIV* (Kraków 1889). *Statuta legata Gentilisa, wydane dla Polski na synodzie w Preszburgu 10 listopada roku 1309* (Kraków 1893). Z pozycji książkowych z okresu późniejszego jego twórczości naukowej należy wymienić: *Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi* (Lwów 1904), *Jakób Strepa, arcybiskup halicki 1391-1409* (Kraków 1908), *Początki arcybiskupstwa łacińskiego we Lwowie* (Lwów 1909), *Urzędy kurialne. Reforma papieża Piusa X. Według wykładów prof. Abrahama* (Lwów 1911), *Prawo katolickie kościelne według wykładów prof. Abrahama* (Lwów 1912)²⁶.

Na Wydziale Teologicznym powołano odrębną katedrę historii Kościoła. W latach 1864-1890 wykładał w niej wymieniany już ksiądz Józef Delkiewicz, a w latach 1890-1895 ksiądz Eustachy Skrochowski (1843-1895), zmarły wychwstaniec. Studiował on w Akademii Technicznej we Lwowie i Wiedniu oraz w paryskiej Szkole Dróg i Mostów, gdzie uzyskał dyplom inżyniera.

²⁶ L. F i n k e l, S. S t a r z y ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 208-209; Ś r ó d k a, dz. cyt., s. 17-19; *Słownik historyków*, s. 17; J. S a w i c k i, *Abraham Władysław*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin: TN KUL 1973, s. 26; J. A d a m u s, *Bibliografia prac Władysława Abrahama (1881-1930)*, Lwów 1931; J. S a w i c k i, *Uzupełnienie bibliografii prac Władysława Abrahama*, Warszawa 1951; *Księga pamiątkowa ku czci Władysława Abrahama*, t. I-II, Lwów 1930-1931.

Przyjaźnił się z ks. Walerianem Kalinką, wyjechał do Rzymu, studiował na Uniwersytecie Gregoriańskim, uzyskał tam doktorat filozofii. Świecenia kapłańskie przyjął w 1877 r. W 1886 r. habilitował się na Wydziale Teologicznym UJ z historii i estetyki liturgii chrześcijańskiej na podstawie rozprawy *Sarkofag chrześcijański z IV wieku*. W 1891 r. nominowano go na profesora zwyczajnego historii Kościoła Wydziału Teologicznego UL, w 1894 r. wykłady prowadził i pełnił funkcję dziekana do 1895 r. Występował często jako ekspert w sprawach budownictwa sakralnego i konserwacji zabytków kościelnych, interesował się archeologią chrześcijańską. Publikacja *Wykopaliska assyryjsko-babilońskie wobec Biblii* („Przewodnik Naukowy i Literacki” 22(1894) uważana jest za najcenniejszą w całym jego dorobku. Opublikował także artykuły: *O zmianach w cerkwi i obrządkach unickich w Galicji* („Czas” 1883, nr 136-140), *Obrazy o. Bressona w kaplicy Dominikanów w Rzymie* („Przyjaciel Sztuki Kościelnej” 1883, nr 4)²⁷.

Od roku akademickiego 1895/1896 do 1912 w tejże katedrze pracował ks. Jan Fijałek²⁸ (1864-1936). Był wybitnym historykiem dziejów Kościoła, ukończył Wydział Teologiczny UJ, w 1887 r. przyjął święcenia kapłańskie. W Rzymie uzyskał dyplom paleografa-archiwisty Stolicy Apostolskiej i doktorat prawa kanonicznego w Liceum papieskim św. Apolinarego. W latach 1887-1889 brał udział w rzymskiej ekspedycji Akademii Umiejętności. Na UJ uzyskał w 1891 r. doktorat z teologii, a w 1893 r. habilitował się na podstawie pracy *Życie i obyczaje kleru w Polsce średniowiecznej na tle ustawodawstwa synodalnego* („Roczniki Wydziału Hist. Filozoficznego Akademii Umiejętności” 30(1894)). Wykładał historię kościelną na Wydziale Teologicznym UJ. W 1896 r. został powołany na katedrę historii kościelnej w Uniwersytecie Lwowskim, gdzie jako profesor wykładał do roku 1912. W roku akademickim 1903/1904 piastował godność rektora uniwersytetu. W 1919 r. na UJ utworzono nową katedrę historii Kościoła w Polsce, której kierownictwo powierzono księdzu Fijałkowi; sprawował on je do 1930 r. Był autorem ponad dwustu publikacji odnoszących się do historii (przeważnie średniowiecznej) i jej nauk pomocniczych, w tym monografii, rozpraw, artykułów i recenzji dotyczących dziejów Kościoła katolickiego, ale także i prawosławnego, prawa i organizacji kościelnej, Pisma św. oraz kultu Matki Bożej w Polsce. Do zagadnień, które badał ze szczególnym pietyzmem, należały także dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego. Opublikował: *Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego i jego*

²⁷ B. M i c e w s k i, *Skrochowski Eustachy Tomasz*, PSB, t. XXXVIII, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1997-1998, s. 392-393.

²⁸ F i n k e l, S t a r z y Ń s k i, dz. cyt., cz. 2, s. 92, 94.

Wydziału Teologicznego w XV wieku (Kraków 1898). Zwieńczeniem tych studiów było dzieło o jednym z najwybitniejszych pisarzy kościelnych XV wieku i profesorze UJ, *Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie Soboru Bazylejskiego* (t. I-II, Kraków 1900). Praca ta otrzymała nagrodę Akademii Umiejętności w konkursie imienia biskupa Adama Stanisława Krasieńskiego. W związku ze studiami nad polską literaturą teologiczną XIV i XV w. pozostaje napisana po łacinie obszerna rozprawa: *Dominus Bartolus de Saxoferrato eiusque permagna in Polonia auctoritas* (Kraków 1914). Wydanie tego dzieła było darem dla uniwersytetów włoskich w Bolonii, Perugii i Pizie z okazji sześćsetnej rocznicy urodzin Bartłomieja z Saxoferrato. Do tej serii studiów z epoki soborowej zaliczyć wypada rozprawę wiążącą się pośrednio z kwestią krzyżacką: *Dwaj dominikanie krakowscy Jan Biskupiec i Jan Falkenberg* (w: *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, Lwów 1925). Ustawodawstwu i organizacji kościelnej ks. Fijałek poświęcił m.in. prace: *Odprawianie godzin kanonicznych przez kler parafialny w Polsce średniowiecznej* („Prawo Kościelne” 16(1894)), *O archidiakonach pomorskich i urzędnikach biskupich w archidiakonacie pomorskim diecezji wrocławskiej w XII-XV wieku* („Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 6(1899)), *Początki cenzury przewencyjnej w Kościele rzymskokatolickim i w Polsce* (w: *Studia staropolskie. Księga ku czci Aleksandra Brücknera*, Kraków 1928), *Pierwszy synod prowincjonalny prymasa Jana Łaskiego w Piotrkowie w listopadzie 1510 i z początkiem roku 1511.* (w: *Księga pamiątkowa ku czci Władysława Abrahama*, t. I, Lwów 1930), *Przeszłość Nankera biskupa krakowskiego (1320-1326), następnie wrocławskiego (1341)* (w: *Księga Pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowicza*, Lwów 1916). Kultowi Matki Bożej poświęcił artykuł *Nasza nauka krakowska o Niepokalanym Poczęciu N.P. Maryi w wiekach średnich* („Przegląd Polski” 1900)²⁹. Wydał *Statuty kapituły katedralnej wrocławskiej* (Kraków 1915), przygotowane przez ks. Stanisława Chodyńskiego, uzupełniając je o obszerną bibliografię ustawodawstwa kapitulnego w Polsce. W okresie późniejszym, uzupełniwszy materiały przygotowane przez Bolesława Ulanowskiego, opublikował *Statuty synodalne wieluńsko-*

²⁹ W. S e m k o w i c z, *Fijałek Jan Nepomucen (1864-1936)*, PSB, red. W. Konopczyński, t. VI, s. 441-443; P. P a ł k a, *Fijałek Jan*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. V, Lublin: TN KUL 1989, s. 178-188; A. Ś r ó d k a, P. S z c z a w i ń s k i, *Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU, TNW, PAU, PAN*, cz. 1: *Nauki społeczne*, z. 1, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1983, s. 361-367; T. G l e m m a, *Prace naukowe św. pamięci ks. Jana Fijałka*, „Kwartalnik Historyczny”, 50(1936), s. 416-426; *Bibliografia prac ks. Jana Fijałka*, „Collectanea Theologica”, 17(1936), s. VII-XI; S. Ł e m p i c k i, *ŚP. Ks. Dr Jan Fijałek*, „Pamiętnik Literacki”, 33(1936), z. 4, s. 1067-1074.

kaliskie arcybiskupa Mikołaja Trąby z roku 1420 (Studia i materiały do ustawodawstwa synodalnego w Polsce, nr 4, Kraków 1920).

Kolejna grupa zagadnień opracowywanych przez księdza Fijałka wiązała się z misyjną rolą Kościoła polskiego na wschodzie litewsko-ruskim. Tematyki tej dotyczą następujące prace: *Biskupi z Rusi na stolicy krakowskiej* („Czas” 4(1895), z. 40, 42), *Średniowieczne biskupstwa Kościoła wschodniego na Rusi i Litwie na podstawie źródeł greckich* („Kwartalnik Historyczny” 10(1896-1897), *Biskupstwa wołyńskie Polski i Litwy w swoich początkach. Wiek XIV-XV* („Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności 16(1911)). Z okazji pięćsetlecia unii horodelskiej, w zbiorowej publikacji *Polska i Litwa w dziejowym stosunku* (Kraków 1914) umieścił rozprawę *Uchrześcijanienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu pod koniec Rzeczypospolitej*. Z zakresu hagiografii opracował: *Żywoty, pasje i cuda św. Wojciecha* (w: *Pamiętnik IV Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu w 1925*, Lwów 1925). Na tymże zjeździe historyków w Poznaniu wygłosił ksiądz Fijałek referat *Historiografia kościelna w Polsce dawniej i dzisiaj*, w którym ogłosił postulat podjęcia gruntownych badań nad historią Kościoła. Postulat ten należał niewątpliwie do bardzo istotnych.

W XIX w. na Uniwersytecie Lwowskim pracowało ponad trzydziestu profesorów historii, a często jednocześnie prawa i teologii. Kilku z nich pracowało bardzo krótko, około jednego roku akademickiego, jak chociażby Michał Bobrzyński czy Alojzy Winiarz. Większość z tych uczonych pozostawiła liczną i bogatą w problematykę spuściznę naukową. Z grona profesorów tej uczelni do wybitnych historyków Kościoła należy zaliczyć W. Abrahama, ks. J. Fijałka (każdy z nich pozostawił bibliografię liczącą około 200 pozycji), ale także I. Szaraniewicza, B. Dembińskiego, E. Skrochowskiego i ks. F. Zachariasiewicza (łącznie pozostawili ponad 25 opracowań monograficznych i artykułów). Podjęli pionierskie badania nad dziejami Kościoła w wiekach średnich w Polsce, ale także nad dziejami Kościoła łacińskiego i prawosławnego na wschodzie Rzeczypospolitej. Wiele z ich publikacji zachowało aktualność po dzień dzisiejszy. Pozostali z wymienionych wykładowców w swoim często dużym dorobku historycznym mieli nieliczne prace związane z tą tematyką (łącznie ponad 26 rozpraw), ponieważ często rozpoczynali karierę naukową w drugiej połowie XIX w., a lata ich dojrzałej twórczości przypadły na okres dwudziestolecia międzywojennego.

BIBLIOGRAFIA

- F i n k e l L., S t a r z y ń s k i S.: Historia Uniwersytetu Lwowskiego, cz. 1-2, Lwów: Uniwersytet Lwowski 1894.
- Historiografia polska w dobie pozytywizmu (1865-1900), red. R. Przelaskowski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo 1968.
- Polski słownik biograficzny, red. W. Konopczyński i in., t. I, Kraków–Wrocław: PAU, Zakład Narodowy im. Osolińskich, IH PAN 1935-.
- Słownik historyków polskich, red. M. Prosińska-Jackl, Warszawa: Wiedza Powszechna 1994.
- Ś r ó d k a A.: Uczni polscy XIX-XX stulecia, t. I-IV, Warszawa: Aries 1995-1998.
- Ś r ó d k a A., S z c z a w i ń s k i P.: Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU, TNW, PAU, PAN, cz. 1: Nauki społeczne, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1983-1985..
- W i e r z b i c k i A.: Historiografia polska doby romantyzmu, Wrocław: Funna 1999.

AN OUTLINE OF THE TEACHING OF THE HISTORY OF THE CHURCH
AT LVOV UNIVERSITY IN THE 19th CENTURY

S u m m a r y

In the years of 1784-1871 the university in Lvov was re-opened as a German Josephine University with the following faculties: Philosophical, Theological, Legal, and Medical.

In the initial period of the 19th century the then professors did not conduct a more reliable and systematic research on the history of the Church. The history of the Church, nevertheless, was regularly lectured within the schedule of the particular faculties. The following father professors worked then: J. B. Fisinger, A. Bielecki, F. K. Zachariasiewicz, O. Krynicki, J. Delkiewicz, and others.

From the 1960s onwards the university was gradually polonised, and in 1871 it became a Polish university at which the Ukrainian language had the same rights. It was only then that historians started research mainly on the period of the Middle Ages, including the origins of the Church in the world and in Poland. Works were written that discussed the organisational and political relations between the Church and the state during the first centuries. It was then that biographies of the first Polish bishops, archbishops, lives of the saints, the first papers characterising some pontificates, history of the papacy and the relations between the Polish Republic and the Vatican, together with some more reliable works on the history of the Eastern Church.

At the Philosophical Faculty in the period of positivism there were the following departments: of universal history, of Austria, of Poland and modern history. The department of universal history was conducted from 1863 on by H. Zeissberg, then K. Liske. In the years of 1891-1914 it was run by R. Dembiński, who specialised in the history of the Church, studied the history of papacy and its position towards Poland. The department of the history of Austria was run from 1871 on by I. Szaraniewicz; he studied mainly the history of Russia and the Eastern Church.

The history of the Church, the legal aspect of its existence and activity, remained in the field of interest of the scholars working at the Faculty of Law: E. Rittner and J. Kasznica.

Their heritage was taken over in 1888 by the canon law professor W. Abraham, one of the then most eminent experts on the history of the Church at Lvov University.

A separate department of the history of the Church was established at the Faculty of Theology. In this department lectures were delivered by Rev. J. Delkiewicz and Rev. E. Skrochowski. From 1895 to 1912 Rev. J. Fijałek worked in this department, an eminent historian of the Church, the author of numerous publications on the history of the Catholic and Eastern Churches, on the law and church organisation, on the Scriptures, and on the devotion to the Mother of God, and many others.

Professors of Lvov University in the 19th century initiated pioneer researches on the history of the Church in Poland; many of their publications are relevant still today.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: Uniwersytet Lwowski, historia Kościoła, wydziały: Teologiczny, Filozoficzny i Prawniczy, Katedra Historii Kościoła.

Key words: Lvov University, history of the Church, Faculty of Theology, Faculty of Philosophy, Faculty of Law, Department of the History of the Church.